

De Proostkoerier

9e jaargang nr 2 - september 1994

Historische Vereniging "De Proosdijlanden"

De Proostkoerier

9e jaargang no. 2
september 1994

Redactie-commissie:

A. Hagen
Th. De Schrijver
J.P.M. Toll
F.J. de Wit

Redactie-adres:

J.P.M. Toll
Conincksmeer 20
3645 WG Vinkeveen
tel. 02972 - 64422

Afdeling documentatie & bibliotheek:

Th. De Schrijver
tel. 02979 - 84241

INHOUDSOPGAVE

pag.	artikel
2	Welkom aan nieuwe leden
3	Van de voorzitter
5	Oude bouwstijl terug in het centrum van Mijdrecht
7	Crisis in Wilnis: ondersteuning na controle
13	Dialectenonderzoek
14	Een monument op het nippertje gered
17	De Proosten van St. Jan
21	Grenspalen in De Ronde Venen
25	De Patrimoniumwoningen in Mijdrecht

BIJDEVOORPLAAT:

Het huis van de burgemeesters van Vinkeveen. Het huis stond in Demmerik. In 1927 is het gesloopt.

De laatste burgemeester, die in deze villa woonde, was Jhr. A.E.J.

Grotenhuis van Onstein. Het huis is gebouwd voor een "veenbaas" en heette oorspronkelijk "Paddenburg".

Deze naam ontleende het aan mevrouw Anna Paddenburg.

INLEVERDATUM PROOSTKOERIER

De sluitingsdatum kopij voor
het decembernummer:
dinsdag 15 november 1994

UITNODIGING

Op dinsdag 1 november houdt de Historische Vereniging "De Proosdijlanden" haar jaarlijkse Algemene Ledenvergadering in het Prinsenhuis te Mijdrecht. De vergadering begint om 20.00 uur en vanaf 20 oktober ligt in het Prinsenhuis ook de agenda ter inzage.

Welkom aan nieuwe leden

Mede door publicaties in de plaastelijke pers, zoals de rubriek "Dorpshistorie" in De Ronde Vener, neemt de interesse in het werk van onze vereniging steeds toe. In de afgelopen zomer konden de vier hieronder vermelde nieuwe leden worden ingeschreven.

F. Dorre	Mijdrecht
M. van Eck	Wilnis
E. Kamp	Ermelo
H.C. Zaal	Canberra (Australië)

Ook deze leden roepen wij een
"VAN HARTE WELKOM" toe.

Het aantal leden bedraagt medio augustus van dit jaar: 332.

Het is wellicht aardig om te weten waar al deze leden wonen. Met gebruikmaking van de postcode kan de volgende spreiding over de diverse kernen worden gemaakt.

Amstelhoek	6
De Hoef	10
Mijdrecht	156
Vinkeveen	57
Waverveen	3
Wilnis	66
Elders in Nederland	32
In het buitenland	1

VAN DE VOORZITTER

JUBILEUM

Onze vereniging bestaat tien jaar. Dit is voor een historische vereniging een nog erg kort bestaan. In het verleden is de behoefte aan een vereniging die zich bezig houdt met het beoefenen van de geschiedenis van de streek niet groot geweest. Eerst bij de aanloop tot de viering in 1985 van het 900-jarig bestaan van de oorkonde van 1085 werd een dergelijke organisatie node gemist. Deze viering, die plaats vond in verscheidene gemeenten, waaronder Abcoude, Mijdrecht, Wilnis en Zevenhoven, heeft veel los gemaakt. Er zijn jaarlijks terugkerende feesten uit ontstaan en velen herinneren zich de diverse manifestaties met veel plezier.

Een van de blijvende zaken uit die tijd is onze vereniging. Burgemeester Haitzma en wethouder Brugmans van Mijdrecht hebben toen de initiatieven tot oprichting genomen. Het werd een vereniging, die de gemeenten Mijdrecht, Vinkeveen en Waverveen en Wilnis omvatte. In het begin was de vereniging in Mijdrecht geconcentreerd met vooral leden en bestuursleden uit die gemeente. Het was echter toen reeds duidelijk, dat de historie van de drie toenmalige gemeenten niet los van elkaar staat. Steeds weer blijken in het verleden op vele terreinen gezamenlijke belangen aanwezig te

zijn geweest. Door de gemeentelijke herindeling zijn die belangen onder één bestuur komen te berusten. Hoewel er behoorlijke identiteitsverschillen zijn tussen de kernen in de gemeente De Ronde Venen, heeft dit de groei van onze vereniging niet in de weg gestaan. Integendeel, er is een redelijke spreiding van leden over de diverse dorpen en buurtschappen ontstaan. Elders in dit blad, in de rubriek "Welkom aan nieuwe leden", wordt daar een overzicht van gegeven.

Het ligt niet in de bedoeling om dit tweede lustrum uitbundig te vieren, maar het mag ook weer niet zondermeer voorbij gaan. Voor een groots opgezet feest ontbreken de financiën. Het bestuur heeft daarom gezocht naar middelen om de doelstellingen van de vereniging naar buiten te brengen. Wij denken hierbij aan het betrekken van de schooljeugd bij de streekgeschiedenis door middel van het ontwerpen en aanbieden van een lesprogramma voor de leerlingen van de hoogste groepen van de basisscholen. Daarnaast zal in de loop van het winterseizoen een historische tentoonstelling worden georganiseerd op een plaats waar dagelijks veel publiek komt. Omdat met het werk van onze vereniging op het terrein van de cultuur-historie het algemeen belang wordt gediend, heeft het bestuur de gemeente verzocht het raadhuis hiervoor beschikbaar te stellen. Burgemeester en wethouders hebben hun medewerking inmiddels toegezegd.

MONUMENTENZORG

Er is vele keren gediscussieerd over het behoud van monumenten in de gemeente. Ook is vele malen verontrusting uitgesproken over het feit, dat zonder onderzoek en beoordeling oudere gebouwen en structuren die mogelijk voor bewaring voor het nageslacht in aanmerking komen, worden geamoveerd of doorbroken. De Monumentenwet heeft aan de gemeenten instrumenten verstrekt om hierin een eigen beleid te voeren door middel van het instellen van een monumentencommissie en het vaststellen van een eigen gemeentelijke monumentenlijst.

In de gemeente De Ronde Venen is wel reeds een monumentenverordening vastgesteld, maar met de werkelijke toepassing van die regeling is men nog niet tevreden. In een gesprek, dat een bestuursdelegatie heeft gehad met burgemeester en wethouders, is deze zeer belangrijke zaak aan de orde gesteld. De nieuwe wethouder van monumentenzaken, de heer C. Bakker, heeft gezegd voornemens te zijn de monumentenzorg voortvarend ter hand te nemen door een monumentencommissie in te stellen, waarin naast deskundigen op het terrein van de bouwkunst en de kunsthistorie ook mensen zitting hebben die kennis hebben van de plaatselijke en streekhistorie. Een dergelijke commissie adviseert de gemeente omtrent de opnemings van objecten op de gemeentelijke monumentenlijst.

Voor de Historische Vereniging is ook op dit terrein een taak weggelegd.

GESPREK MET HET GEMEENTEBESTUUR

Zoals eerder vermeld heeft het bestuur gesproken met burgemeester en wethouders. Dit heeft zich niet beperkt tot monumentenzorg en het houden van een tentoonstelling, maar ook andere zaken zijn aan de orde geweest. Zo is naar voren gebracht, dat nieuwe bestemmingsplannen de landelijke waarden van het gebied niet mogen aantasten. Hierbij wordt gedacht aan het opnemen van regels in bestemmingsplannen om horizonvervuiling door zelfs op grote afstand in het oog lopende bebouwing of kleuren van die bebouwing te voorkomen. Ook dient betere afstemming te worden gevonden tussen bestaande en nieuwe bebouwing in de oude kernen. Een beeldkwaliteitsplan voor de gehele gemeente kan in de toekomst mogelijk heilzaam werken en bestaande strijdigheden opheffen.

Tevens werd gesproken over de huisvesting van de vereniging in het Prinsenhuis. Zoals bekend zal te zijner tijd de bibliotheek en de afdeling documentatie worden verplaatst naar het gemeente-archief. Dit heeft echter alleen zin als daaraan een openstelling voor onze leden is verbonden. Het college deelde ons mede, dat zij aan een en ander haar goedkeuring heeft verleend. Over deze verplaatsing zullen de

leden afzonderlijk worden ingelicht. Het is goed te weten, dat het college van burgemeester en wethouders onze medewerking aan het Veenmuseum van harte ondersteunt. Ook in de toekomst

kan hierop worden gerekend, zeker als de plannen tot het stichten van een oudheidskamer worden verwerkt.

De voorzitter

P.C. Grundmann

BESTUUR van Historische Vereniging DE PROOSDIJLANDEN

opgericht 20 september 1984

Voorzitter:	P.C. Grundmann Wilnis	tel.:02979-81578
Secretaris:	P.A. van Golen Vinkeveen Postadres: Postbus 65 3648 ZH Wilnis	tel.:02972-61672
Penningmeester:	Mevr. B. van Tol-Burgers Wilnis	tel.:02979-84213
Vice-Voorzitter:	Vacature	
Algemeen adjunct	Mevr. M. Th. Pietersen-Mouris Wilnis	tel.:02979-82462
Externe activiteiten	N. van Beek Wilnis	tel.:02979-84234
Bibliotheek en documentatie:	A.Hagen Mijdrecht	tel.:02970-87550
	Archeologie:	Vacature
Genealogie en paleografie:	H.J. Röling Mijdrecht	tel.:02975-61474
Veenmuseum	M. Kroon Vinkeveen	tel.: 02972 - 63606
De Proostkoerier:	Vacature	

Lidmaatschap: f. 30,— per jaar

Bankrelatie: RABOBANK, Mijdrecht rek.nr. 36.96,18.505

giro bank: nr. 283067

Adres PRINSENHUIS: Prinses Wilhelminalaan 31 3641 EK Mijdrecht

Oude bouwstijl terug in het centrum van Mijdrecht

door Fred de Wit

Het Mijdrechtse dorpscentrum heeft weer een verandering ondergaan. Nadat begin van dit jaar aan het Raadhuisplein de winkels en de flats zijn opgeleverd, zijn nu ook in de Dorpsstraat twee winkels gereed gekomen, die vanaf de Dorpsstraat uitzicht geven op het Raadhuisplein.

Op zich zelf geen reden voor de Proostkoerier om daar aandacht aan te besteden. Wij, als redactie van ons orgaan, houden ons immers meer bezig met het verleden dan met het heden. De Proostkoerier is niet voor niets het orgaan van de historische vereniging. Waarom dan aandacht vragen voor de bouw van deze twee panden? Wel, de reden is dat de historische vereniging zich eveneens inzet voor het behoud van oude panden in onze gemeente. De laatste jaren zijn er voornamelijk in Mijdrecht

nogal wat oude panden verdwenen. Het Mijdrechtse dorpscentrum heeft daardoor een heel ander aanzien gekregen. Het landelijk karakter van het centrum is bijna geheel verdwenen. Veelal moest tot sloop worden overgegaan, omdat door de slechte grondsoort waarop de huizen waren gebouwd, de panden vervallen waren en alleen maar door zeer hoge kosten opgeknapt zouden kunnen worden. Vaak met als resultaat, dat ze toch niet meer aan hun doel zouden kunnen beantwoorden. Als voorbeeld

hiervan geldt het oude Mijdrechtse raadhuis dat in 1977 werd gesloopt. Hiervoor in de plaats kwamen dan nieuwe, eigentijdse gebouwen, die niet meer strookten met de oude Dorpsstraat zoals velen van ons die hebben gekend. Omdat de twee winkelpanden gebouwd zijn naast het enige pand uit de 18de eeuw dat Mijdrecht rijk is en in een bouwstijl, die door onze voorouders in de Gouden Eeuw werden toegepast, is dit toch een reden om hier even bij stil te staan en contact te zoeken met architect

De thans in aanbouw zijnde panden aan de Dorpsstraat te Mijdrecht. Uit: Gemeente-archief De Ronde Venen.

H. van der Laan met de vraag wat hem heeft bewogen om twee winkelpanden in de voor deze tijd ongewone bouwstijl te ontwerpen.

Van der Laan: "Allereerst is het de wens van mijn opdrachtgever geweest om twee panden neer te zetten die zouden passen bij het monumentale huis Dorpsstraat nr. 23. Bovendien zal hij ook niet ongevoelig geweest zijn voor de kritiek die de laatste tijd werd geuit op de afbraak van woningen in de Dorpsstraat waarvoor winkels in de plaats kwamen die het karakter van die straat nogal deden veranderen. Ik moest dus een ontwerp maken dat een zekere harmonie teweeg brengt tussen Dorpsstraat nr. 23 en de voormalige dokterswoning, welk huis ook al tot de oudere Mijdrechtse woonhuizen behoort en een bepaalde allure niet kan worden ontzegd. Omdat mijn bureau nog nooit zo'n opdracht had ontvangen, zijn wij ons eerst gaan oriënteren in een aantal plaatsen waar veel oude monumenten staan zoals Amsterdam en Zierikzee. Bovendien hebben wij het geluk dat een van onze medewerkers in zijn studiepakket monumentenbouw heeft gedaan. Op deze wijze durfden wij daarom deze uitdaging aan." Van der Laan gaat verder: "Het moesten twee winkelhuizen worden en om ook hier een harmonie in te vinden is geen gemakkelijke opgave. Uiteindelijk hebben wij gekozen voor een trap en een klokgevel, waarin alle details zijn verwerkt, maar het hadden natuurlijk ook een hals-

of tuitgevel kunnen worden. Het is niet eenvoudig om de juiste steensoort te kiezen, maar uiteindelijk is ons dat toch gelukt. De Mijdrechtse aannemer Veerhuis heeft een vakman in dienst, die in staat is om speciale rolleggers en figuraties aan te brengen. Het metselen geschiedt volgens een bepaald verband. Het opgelegde snijvoegwerk duurt vijf keer langer dan het gewone voegwerk en is daarom kostbaarder. De ornamenten zijn van hardsteen."

Op onze vraag of sommigen deze nieuwe panden wellicht zullen ervaren als onecht antwoordt Van der Laan: "Er zullen ongetwijfeld mensen zijn, die dit zo ervaren. Helaas zijn er weinig oude prenten van Mijdrecht bewaard gebleven, zodat wij ons geen beeld kunnen vormen hoe het vroeger was. Maar in het oude Mijdrecht is deze bouwstijl beslist aanwezig geweest. En als ze de tand des tijds zouden hebben doorstaan dan waren we er nu bijzonder trots op geweest en volkomen content met de plek waarop ze nu staan", aldus Van der Laan. De nieuwe winkels zijn verhuurd aan twee herenmodezaken en een damesmodezaak, die uit zichzelf al een bepaalde rustige uitstraling hebben. Met het bouwen van deze twee panden heeft architect Van der Laan in de Mijdrechtse dorpskern het verleden weer enigszins doen herleven.

VERVOLG VAN PAGINA 20

geen woonhuizen, boeken, portretten of andere bezittingen na. Zij lieten zich vertegenwoordigen door een baljuw, die woonachtig was in het Proostenhuis, dat echter in 1572 werd verwoest. Wellicht zijn daardoor belangrijke documenten welke betrekking hadden op dit gebied verloren gegaan. Herinneringen aan en bezittingen van de proosten moet men dan ook zoeken in Utrecht, Vlissingen of Weilburg. Het enige aandenken in deze streek aan degenen die hier meer dan 700 jaar het gezag hebben uitgeoefend zijn de straatnamen in het Mijdrechtse Proosdijland.

Gegevens uit dit artikel zijn o.a. ontleend aan:

- 1. Doeleman, mr. F. De heerschappij van de proost van St. Jan in de middeleeuwen 1085 - 1594. Zutphen, 1982.*
- 2. Rijksarchief Utrecht. Gerechterlijk archief 1604-1811.*
- 3. Gemeente-archief Vlissingen. Archief A.P. van Dishoeck..*

Crisis in Wilnis: Ondersteuning na controle

door Jan Rouwenhorst

INLEIDING

Dit artikel belicht de werkzaamheden van het Plaatselijk Crisis Comité [P.C.C.] te Wilnis en plaatst de activiteiten van die organisatie tegen de achtergrond van de onverwachte economische crisis, die zich in de jaren '30 van deze eeuw ook in Wilnis laat voelen.

De gegevens zijn grotendeels ontleend aan archiefstukken, die zich bevinden in het archief van de voormalige gemeente Wilnis, dat berust in de archiefbewaarplaats van de gemeente De Ronde Venen.¹ Daarenboven is enig literatuuronderzoek verricht. De hulp van de heer A. Hagen bij het archiefonderzoek kan niet onvermeld blijven. Naast allerlei ambtelijke stukken bevinden zich in het archief veel brieven, die zeer persoonlijke informatie bevatten. Die correspondentie vormt een belangrijke bron voor de beeldvorming van de jaren '30. Bij gebruik van gegevens uit die brieven worden geen achternamen vermeld, om redenen van privacy.

Centraal in het onderzoek - waarvan hieronder het eerste deel - staan de vragen hoe de economische teruggang in de jaren '30 zichtbaar wordt en welke actie is ondernomen om de lokale gevolgen van die crisis te bestrijden.

HET NATIONAAL CRISISCOMITÉ

Op nationaal niveau is de regering van mening dat het geld ontbreekt om de werklozen meer te geven dan voor een minimaal bestaan nodig is. Bovendien is in die tijd het lenen van geld door de overheid taboe. Overigens is het toenmalige wondermiddel ter bestrijding van de crisis simpel: hoe lager de lonen, des te sneller herstel. Voor de werklozen moet daarom zo weinig mogelijk gedaan worden. Algemeen bestaat het inzicht dat de overheid op die manier de ontwikkeling van het maatschappelijk leven in de goede richting stuurt. In november 1931 installeert prinses Juliana het Nationaal Crisis Comité. [N.C.C.]. Volgens de prinses beleeft men "(...) een periode van materieelen zowel als moreelen druk" en ze stelt dat het comité "(...) zeker de gevaren niet uit het oog (zal) verliezen, die voortkomen uit het teveel aan vrijen tijd, dat (...) voor velen bestaat."² Het N.C.C., dat op 1 mei 1936 wordt opgeheven, geeft tijdens het vier en half jaar bestaan nog geen negen miljoen gulden uit. De minister van Binnenlandse Zaken laat in april 1936 aan de burgemeesters weten dat niet langer gesproken kan worden van "een plotseling ingetreden acuten nood als ten tijde van de oprichting van het Crisis Comité algemeen werd ervaren. (...) Een zekere stabiliteit op

lager niveau is thans bereikt; de huidige omstandigheden moeten voorlopig als een blijvende toestand worden aanvaard en aan het gewijzigd peil der levensomstandigheden (zal) de hulpverlening zich hebben aan te passen."³ Niet zonder reden krijgt het overheidsbeleid van die tijd het etiket 'aanpassingspolitiek'.

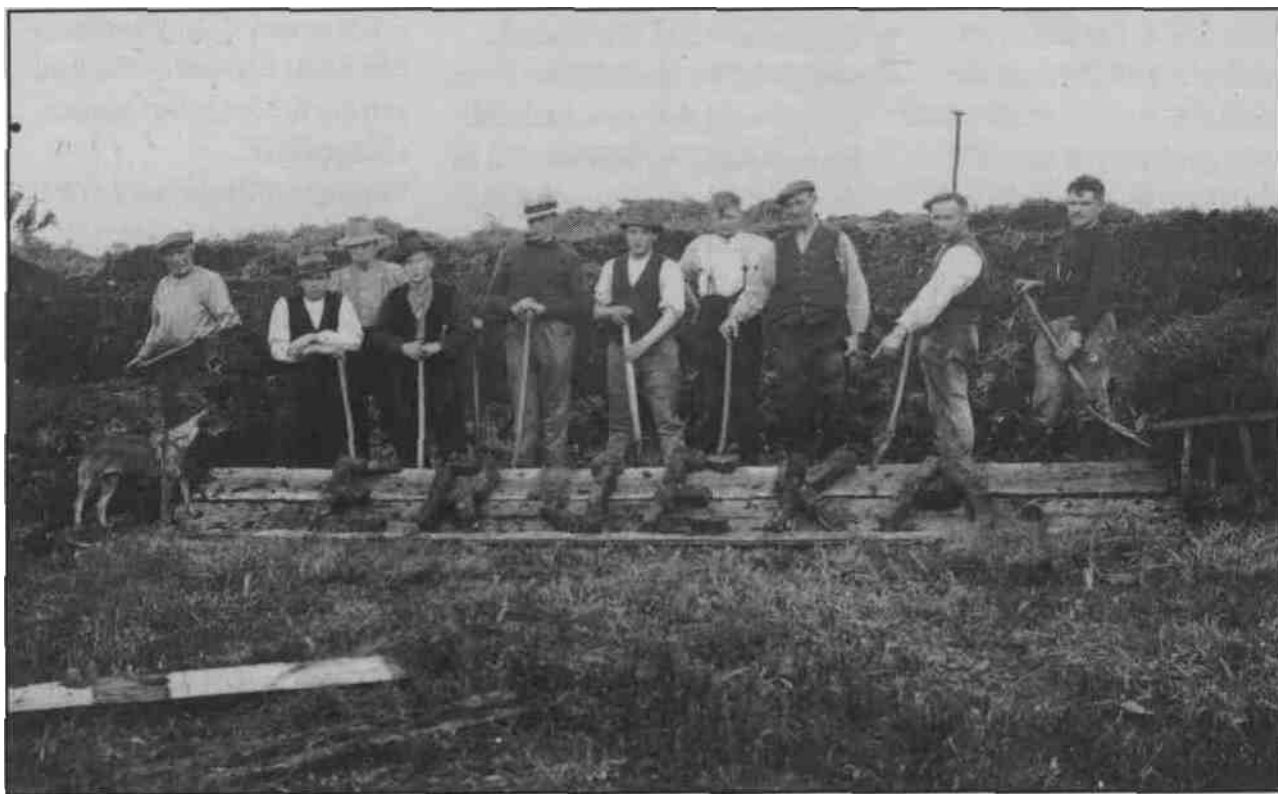
Koningin Wilhelmina wordt beschermvrouwe van het N.C.C. en vooraanstaande personen uit het maatschappelijk leven nemen zitting in het comité. De organisatie wil met giften individuele nood lenigen, die is ontstaan door de economische crisis. Immers, de nasleep van de beurskrach te New York op 24 oktober 1929 laat zich wereldwijd - en vooral in Nederland - genadeloos voelen. Het gaat het N.C.C. om het verlenen van aanvullende steun, waarbij grote gezinnen prioriteit krijgen. Overigens komt de plaatselijke afdeling van de N.C.C. pas in actie als bij het gemis aan noodzakelijke lijfsbehoeften geen beroep kan worden gedaan op de diaconie, het parochiaal armbestuur of de lokale overheid.⁴

In Wilnis - waar industriële bedrijvigheid ontbreekt - is het merendeel van de beroepsbevolking werkzaam in de agrarische sector, toen al enige tijd een zwakke schakel in de lokale economie.⁵ Ook de afbouw van de turfwinning ter plaatse is debet aan de malaise, want van vervangende werkgelegenheid voor veenarbeiders is nauwelijks sprake. De ge-

volgen van de economische basis manifesteren zich in werkloosheid en bittere armoede. De diverse vakbonden hebben weliswaar een rudimentaire werkloosheidsverzekering geregeld, maar daarvoor moet premie zijn betaald. Wie dat nalaat of ongeor-

het Plaatselijk Crisis Comité. Dit gebeurt op uitdrukkelijk verzoek van de regering. Na enige mutaties telt het Wilnise comité veertien leden, samengesteld uit plaatselijke bestuurders, werkgevers, werknemers en vertegenwoordigers van de kerkelijke

af te leiden dat de bijna 2500 inwoners van Wilnis sterk confessioneel georiënteerd zijn. Het protestantse deel vormt een kleine meerderheid (Nederlands Hervormd 34%, Gereformeerd 20%). Tot de Rooms-Katholieke Kerk bekendt zich 43% van de

ganiseerd is, valt terug op barmhartigheid. Ook werklozen die zijn 'uitgetrokken' bij de werkloosheidskas van hun bond vallen terug op minimale 'onderstand', die door het gemeentebestuur en/of een kerkelijke instelling van liefdadigheid wordt verleend. Bij die ondersteuning staan zuinigheid, voorzichtigheid en ingrijpende controlevoorschriften centraal.⁶

HET PLAATSELIJK CRISISCOMITÉ

In januari 1932 neemt burgemeester Iman Padmos van Wilnis het initiatief tot oprichting van

armbesturen.

Reden voor de oprichting is de plotseling ingetreden acute nood, zoals die algemeen wordt ervaren. Als taakstelling van de nieuwe organisatie beschouwt de minister "(...) *aanvullende en opheffende steun (verlenen) aan hen die ten gevolge van de economische crisis in moeilijkheden verkeeren en in wier nood door instellingen van weldadigheid enz. niet of niet voldoende kan worden voorzien.*" Daarnaast houdt het comité zich bezig met "(...) *werkbazen extra steun te verlenen in natura.*"⁷

Uit de volkstelling van 1930 valt

Werkverschaffing in de Wilnise polder

Foto: Collectie gemeente-archief

De Ronde Venen

bevolking. Slechts 14 mensen durven er officieel voor uit te komen dat ze niet tot een kerkelijke gezindte behoren.⁸ Juist omdat er in Wilnis sprake is van een sterke verzuiling, kan het niet anders of de nieuwe vorm van bedeling is ook bevoogdend van aard. De bedeelden worden namelijk met dezelfde weldoeners geconfronteerd, zij het dat die in een andersoortige organisatie zitting hebben genomen. De f 8.000,- die de diaconieën in

1931 besteden aan de Wilnise armenzorg geven een indicatie van de behoeftige omstandigheden, waarin velen verkeren. De levensomstandigheden van een aantal 'armlastigen' gedurende de jaren '30 zijn door archiefonderzoek te reconstrueren. Hoewel het daarbij om individuele gevallen gaat, ontstaat een realistisch beeld van het navrante leed waarin gezinnen gedompeld zijn. Begin 1932 telt Wilnis 2.418 inwoners.⁹ Dat de crisis niet ongemerkt aan Wilnis voorbijgaat, blijkt uit het aantal geregistreerde werklozen: worden medio 1931 23 werklozen geteld, in maart 1932 is dat aantal al gestegen tot 143.¹⁰ Vooral nog is uit die absolute getallen alleen op indirecte wijze een globaal werkloosheidspercentage te reconstrueren. In het tweede deel van dit artikel wordt daarop teruggekomen. Nu volstaat de vermelding dat uit de huisregisters van die tijd blijkt dat Wilnis zo'n 520 woningen telt."

"BROOD EN BOONEN"

Het Plaatselijk Crisis Comité gaat voortvarend te werk. Direct na de oprichting houdt men een collecte onder de Wilnise bevolking. De opbrengst van die inzamelingsactie bedraagt f 571,85. Daarnaast zijn er giften in natura: 100 kg bruine bonen, 40 broden, 2 mud aardappelen, een partij brandhout en gebruikte kleding. Bovendien biedt het N.C.C. de Wilnise afdeling een partij zwavelzuuramoniak aan, dat als

meststof kan worden gebruikt. Na beraad besluit men daarvan geen gebruik te maken, omdat het ongeschikt zou zijn. Toch wil het plaatselijk comité niet zomaar van het aanbod afzien. Men correspondeert met het N.C.C. en verzoekt om een vervangende uitkering in geld. In Wilnis besluit men "*gaarne een bedrag van f 400,— te ontvangen.*" Uiteindelijk krijgt men de helft van het gevraagde bedrag. In de boeken wordt bovendien een anonieme gift van f 80,— verantwoord. Overigens blijkt dat het Wilnise comité ook uit de sport inkomsten boekt. De vereniging 'Stormvogels' voetbalt een bedrag van f 9,45 bijeen.

Degenen die menen in aanmerking te komen voor aanvullende steun krijgen weinig bedenktijd. Via aanplakbiljetten wordt duidelijk dat ze zich binnen een week moeten melden. Dat doen 41 huishoudens. Ongetwijfeld hopen ze dat er voor hen iets overschiet. Met de aanmelding onderwerpen ze zich aan inspectie. Een bloemetje op tafel kan immers al voldoende zijn om de argwaan van een snuffelende controleur op te wekken.

Van de aanvragers vallen er "*na uitvoerig onderzoek*" negen af. Waarschijnlijk is na huisbezoek vastgesteld dat de aanvullende steun niet noodzakelijk is, omdat de achterstand niet ernstig genoeg is.¹² Ook komt vast te staan dat eenzelfde aantal "*alleen voor brood en boonen*" in aanmerking komt. Om te voorkomen dat de gecollecteerde gelden buiten Wilnis worden uitgegeven, besluit

het comité tot uitkering in de vorm van bonnen: het toegekende bedrag per gezin wordt uitgereikt in de vorm van bonnen, elk ter waarde van één gulden, "*die uitsluitend aan neringdoenden in de gemeente kunnen worden uitgegeven.*" Ten gemeentehuize kunnen de middenstanders de ter betaling aangeboden bonnen verzilveren.¹³

TWEE MUD KOLEN EN TABAKSBELASTING

Van de eerste toewijzing, begin februari 1932, profiteren 32 minvermogende gezinnen. In totaal worden 75 pond bonen, 30 broden en f 127,- aan bonnen toegekend. De hoogste uitkering bedraagt f 10,- en komt toe aan een weduwe met kinderen. Tot en met april volgen nog vier uitgiftes, elk met een tussenpoos van veertien dagen. Er worden dan ook erwten en aardappelen verdeeld.

In maart 1932 blijkt de noodzaak tot aanvullende steun door het N.C.C. al bijna verdubbeld. Dan profiteren reeds 60 gezinnen van de uitkering. Overigens wordt er dan naast de guldenbons 142 mud brandstof verdeeld. De eierkolen - verstrekt door het N.C.C. - zijn per treinwagon aangevoerd. Dat er sprake is van enige bureaucratie blijkt uit de kosten voor het (belasting)zegel van de vrachtbrief: f 0,25. Voor het uitrijden van de kolen naar de gegadigden wordt een rijloon van f 7,50 opgevoerd. Vijf sjouwers klaren de klus. Voor hun werk krijgen ze elk twee mud kolen. Eind 1932 benadrukt burgemees-

ter Padmos de noodzaak opnieuw een collecte te houden. De inzameling levert f 476,45 op. In het eerste boekjaar - dat twee winterperioden omvat - keert het plaatselijk comité geld en goederen uit aan 92 gezinnen, die *"dringend hulp nodig hadden en met of niet voldoende door armenbesturen werden geholpen"*¹⁴ Van beide collectes en andere giften wordt 10% overgemaakt naar het N.C.C. Het gaat om een bedrag van f 113,76. Toch springt de Wilnise afdeling er goed uit, want men ontvangt van de landelijke organisatie aan bijdragen f 300,--.

Begin 1933 ontvangt het P.C.C. een schrijven van de firma Douwe Egberts. Het bedrijf zegt 50 pakjes tabak toe onder de voorwaarde dat de tabaksbelasting voor rekening van het comité is. Daarmee gaat men blijkbaar akkoord, want aan de uitgavenzijde van het kasboek wordt daarvoor een bedrag van f 1,50 genoteerd. Toch is er ook sprake van een kleine strop. De uitreiking van speenvarkentjes kan geen doorgang vinden, omdat het vlees voor consumptie wordt afgekeurd.

In november 1933 collecteert het comité voor de derde keer sinds de oprichting. De opbrengst bedraagt dan f 395,25. Daarmee wordt de dalende tendens voortgezet. Het is aannemelijk dat de lagere opbrengst de ernst van de crisis weerspiegelt. Immers, het aantal gezinnen dat van het comité aanvullende steun ontvangt, stijgt van 92 naar 139: een toename van meer dan 50%! Achttien

gezinnen komen zelfs in aanmerking voor gratis brandhout.

VROUWENONDERBROEKEN

Waarschijnlijk ontvangt het plaatselijk Crisis Comité door de toename van het aantal behoeftigen een hogere bijdrage van het N.C.C. Het steunbedrag voor Wilnis bedraagt in 1933 f 400,-. In feite is dat een toename van 166% ten opzichte van het eerste uitkeringsperiode. Voor twee winterperioden is toen f 300,- overgemaakt. Bovendien levert de landelijke organisatie weer tweemaal een wagonlading eierkolen. Daarnaast ontvangt men van het N.C.C. schoenen en manufacturen. De totale waarde van de schenking bedraagt zo'n f 350,-. Uit de archiefbescheiden valt op te maken dat het bij de ontvangen kleding o.a. gaat om een dozijnvrouwenonderbroeken met elastieken band om het middel en eenzelfde aantal mannen- en meisjesborstrokken. Ook diverse particulieren doen schenkingen in natura. Het betreft zowel voedingsmiddelen als brood, rijst, aardappelen en spek, alsmede *"eenige kledingstukken."*

Gedurende de winterperiode 1934-1935 blijkt de situatie niet verbeterd. Het comité zet daarom de werkzaamheden voort en doet op allen een beroep om *"ook in dezen winter zooveel mogelijk hulp te kunnen verlenen."*

De plaatselijke collecte van november '34 brengt f 384,80 op. Daarmee wordt de dalende lijn

weliswaar gecontinueerd, maar toch is de opbrengst als fantasistisch te typeren, gelet op de tijdsomstandigheden. Ter vergelijking: de inzameling voor het 'Fonds ter aanmoediging en ondersteuning van den Gewapenden Dienst', resulteert in een opbrengst van f 5,50.¹⁵ Wellicht dat de lokale bevolking collectemoe wordt, want het college van B. en W. verleent jaarlijks toestemming voor diverse collectes. Het gaat uiteraard steeds om goede doelen, zoals de 'Zeemanscentrale' en de 'Vereeniging tot werkverschaffing aan hulpbehoevende blinden'.

Gelukkig genereert de verkoop van crisispostzegels een meevalter ten bedrage van f 33,92. De bijdrage van het Nationaal Crisis Comité is wederom f 400,-. Daarentegen stijgt de waarde van de verstrekte kolen, schoenen en manufacturen naar f 600,—, **zo** blijkt uit het verslag omtrent de werkzaamheden.

Dat de nood niet vermindert, blijkt uit de groei van het aantal ondersteunde gezinnen. Dat stijgt naar 145. Het aantal uitgereikte guldenbons stijgt tot 783. Dat impliceert een toename van bijna 12% ten opzichte van de uitkeringsperiode in 1932. Dat lijkt niet zo indrukwekkend, maar uit andere bronnen in het archief is vast te stellen dat de selectiecriteria voor die aanvullende steun draconisch zijn. De sombere situatie wordt bevestigd door de ontwikkeling van het aantal geregistreerde werklozen in Wilnis. In vier jaar tijd is dat aantal meer dan verdubbeld.

Staan er eind 1931 54 werkzoekenden genoteerd, eind 1935 is dat aantal gestegen tot 114. Landelijk bedraagt de geregistreerde werkloosheid dan 471.900 en daarmee is het vooroorlogse hoogtepunt nog niet bereikt.¹⁶ Bedragen in 'vroegere' guldens zeggen niet zoveel. Veel interessanter is de koopkracht van een gulden. Advertenties in periodieken zijn dan een interessante bron. Een groot twee-persoons bedlaken van zware kwaliteit kost in 1932 bij de Bijenkorf f 1,85. Geruite theedoeken vallen in de prijsklasse van acht tot negentien cent. In 1934 kan men voor ruim f 1900,- eigenaar worden van een nieuwe zevenpersoons Ford Sedan. Aanmerkelijk goedkoper is de Chervolet Sedan: nog geen f 1400,-. In de zomeropruiming van 1934 gaan bustehouders voor 15 cent en jarretelgordels voor 18 cent de deur uit. Lederen sandalen kosten minder dan een gulden. Tien Jaffa-sinaasappelen voor 35 cent. Voor drie kwartjes gaat een pond verse Hollandse roomboter over de toonbank. En in december 1935 kost autorijles tot het rijbewijs f 15,-. Bij de cafetaria's in de grote steden rekent men voor een grote kop erwtensoep 7 1/2 cent.¹⁷

De hoogte van diverse lonen komt in het tweede deel van dit artikel aan de orde.

GLAD TEN GRONDE

Het is voor velen een schrale troost dat de vermindering van het gezinsinkomen deels gecompenseerd wordt door een algehele prijsdaling. In veel gezinnen wordt in stilte bittere armoede geleden. Een inwonster schrijft dat de nood het haar onmogelijk maakt "(...) om als huisvrouw een gezin van negen personen van het allernoodigste te voorzien". * Ze wendt zich tot de gemeente "(...) met een bede om hulp, dat het mij als moeder mogelijk maakt mijn gezin te besturen."¹⁸ Het zijn vooral moeders, die door zulke diepe dalen moeten gaan dat ze hun schaamte overwinnen. Om hun gezin in stand te houden, kruipen ze in het stof. Geëmotioneerd en met slaafse onderdanigheid kloppen ze dan aan bij hen, waarvan ze toch enige steun verwachten: gemeentesecretaris De Munnik, burgemeester Padmos, de gemeenteraad, de Commissaris der Koningin, een minister, ja zelfs de vorstin. Medio 1931 brengt een meisje van negen een brief naar het gemeentehuis:

"Meheer de Munnik,
Ben zoo vrij Catrien naar uw toe te sturen om geld voor het huishouden en om klompen. Arie en Catrien zijn er beide om verlegen. Als uw me dat van verleden week vast geeft, kan ik klompen koopen. De domene [dominee, JR] heeft gezegd dat we het nu van gemeente moesten hebben."¹⁹

De schrijfster van de brief is een 31-jarige weduwe. Uit haar huwelijk heeft ze drie kinderen van 11 tot 3 jaar. Door de streng christelijke dorpsgemeenschap - met een voor die tijd niet ongebruikelijk hoog gehalte aan fari-

zeïsch gedrag - is ze sociaal uitgekotst, omdat twee jaar na het overlijden van haar man "(...) weder uit haar een kind werd geboren. Door de Ned. Heru. Diaconie werd zij gesteund, doch wegens haar levensgedrag werd haar (...) geen steun meer verleend. Voorts heeft zij een winkeltje, doch ook hierin heeft zij schade tengevolge van haar levensgedrag", aldus een notitie van de burgemeester. Eind 1932 - de weduwe is intussen hertrouwd - schrijft ze opnieuw over haar nood:

"Zeer geachte Edele Heer Burgemeester,
Heb zoo lang gewacht als 'k kon uw lastig te vallen van wegen mijn armoede. Daar mijn man ook al in geen maanden werk heeft en als hij 1 dag aan de post of pond was, kon 'k die centen direct wegbrengen voor huishuur. Maar dat kan 'k nu ook niet meer; vanaf 3 september heb ik al geen huishuur meer betaalden als het niet verandert, dat uw geen werk of steun geeft, gaan we glad ten gronde. Deze maand nog verwacht 'k mijn vijfde kind met geen geld geen brood in huis. Is hier nou toch geen verandering in te brengen? We hebben toch alzo lang stille armoe geleden, maar kan het niet langer stilhouden. Ben nu overal om verlegen als je zoon tijd geen inkomen heeft gehad. Hoop op een goe uitslag, is de bede en de hoop van een in armoede verkeerende moeder. Geef steun of werk, hoe eer hoe beter want het is hier noodig. Mijn kinderen en bovenal ikzelf lei gebrek."²⁰

* De gepubliceerde brieven zijn geredigeerd, voor waf betreft leestekens. Stijl, spelling en grammatica zijn ongewijzigd overgenomen. [JR]

In de kantlijn van de brief no- teert Padmos met potlood zijn advies: f 2,50 per week. Een wer- kloze vader schrijft in mei 1933 een klaag- en smeekschrift. Hij is boos over uitlatingen van de voorzitter van het r.k. armbe- stuur, die gezegd zou hebben dat zijn vrouw maar moest gaan werken, als ze de wekelijkse broodsteun ten bedrage van f 1,- te laag vond. "Vreeselijker kan het toch al niet (...). Ach, Edelacht- bare Heer, onze hoop is thans alleen op u gevestigd, wil ons thans hel- pen, opdat wij althans voor het erg- ste gespaard blijven (...) De nood stijgt steeds hoger, zoodat wij het ergste voor onze kinderen vreezen. De wissels der electra hebben wij sinds geruimen tijd niet kunnen be- talen (...). Boodschappen kunnen niet meer gegeven worden, omdat wij reeds achter zijn." ²¹

Een inwonerster die over haar ar- moede schrijft, meldt de burger- vader tevens haar visie op de oor- zaak van de economische crisis:

"Mijnheer, (...) dat ome armoe ook heel groot is. Maar het geeft niet, al weten alle menschen het niet. Want het zal wel een oordeel Godswezen, die over ons en de heele wereld heen gaat. Die God verlaat, heeft smart op smart te vreezen. Als wij het water- geld betalen, zou de gemeente mij met mijn gezin dan zoolang te eten kunnen geven? Want het is mij niet mogelijk mijnheer, waar ik weet waarvandaan (...)." ²²

Uit de brief blijken ook de kom- mervolle omstandigheden, waar- in het gezin verkeert: "Hoeveel droge boterhammetjes die de kind'-

ren en wij zelfs op hebben. Mijnheer nu daar zou U raar van kijken. Nog ben ik blij dat ze nog niet gehuild hebben van de honger. Maar het is vreeselijk als je ze niets anders meer geven kennen. In het laatst van deze maand zijn wij weer in verwach- ting" ²²

Het gezin richt zich in de nood- druft ook tot Hare Majesteit. Na een aanbeveling van burgemees- ter Padmos volgt koninklijke ondersteuning. Niet lang na de geboorte van het vijfde kindje krijgt het melkslijtersgezin, dat niet aan z'n financiële verpflich- tingen kan voldoen, van konin- gin Wilhelmina een bedrag van vijftien gulden.

Andere gezinnen schrijven ook naar de koningin. In alle geval- len vraagt haar particulier secre- taris advies aan burgemeester Padmos en laat daarbij weten: "(...) met het oog op de tallooze aanvragen om hulp uit het geheele land moet Hare Majesteit zich tot haar leedwezen beperken tot het lenigen van de meest dringende nooden met kleine bedragen en kunnen ook geen gelden 'in leen' worden gegeven."

Naar aanleiding van het verzoek van een 41-jarige, werkloze werkman schrijft de burgemees- ter over dat gezin: "(...) een kleine gift ter gemoetkoming in de extra kosten bij de geboorte van het elfde kind zou hen zeer welkom zijn." De reactie blijft niet uit: de konin- gin schenkt f 20,- uit haar par- ticuliere middelen. ²³

Een enkeling schroomt niet voor een 'permanente' corresponden- tie met het paleis. Zo merkt de particulier secretaris van de ko-

ningin in een bepaalde situatie fijntjes op: "Het is niet de bedoe- ling van Hare Majesteit om steeds de- zelfde personen te blijven steunen." Het gaat daarbij om een gezin dat al twee keer f 25,— heeft ontvangen. Toch resulteert die derde aanvraag weer in een 'vor- stelijke' gift: het behaagt de ko- ningin f 15,— uit te keren. ²⁴

NOTEN

1. Het archief van de voormalige gemeente Wilnis zal worden aangeduid als GAW (Gemeens Archief Wilnis). Door de inventaris, opgesteld door dhr. A. Hagen, is dit archief goed toegankelijk.
2. Beishuizen, J. en Werkman, E. De magere jaren. Neder- land in de crisistijd 1929-1939, Leiden 1968, blz. 128.
3. Oud Archief Vinkeveen (archiefbewaarplaats gemeente De Ronde Venen), inv. nr. 82. Omstap Nationaal Crisis Comité Brief van de Minister van Binnenlandse Zaken, d.d. 9 april 1936, no. 3917, afd. A.
4. GAW, inv. nr. 461, rubriek 1. Circulaire Nationaal Crisiscomité, d.d. 1 januari 1934.
5. Vries, J. de, De Nederlandse economie tijdens de 20ste eeuw, Kapellen, 1973, 92-96. Zie ook: GAW, inv. nr. 453 e.v., rubriek 1. Algemene Zaken (i.c. opgaven aan de Kamer van Koophandel inzake de economische toestand der gemeente).
6. Jong, L. de, Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog. Deel 1. Voorspel, 's-Gravenhage 1969, blz. 121-121.
7. Zie noot nummer 3.
8. GAW, inv. nr. 459, rubriek 6. Bevolking en burgerlijke stand.
9. GAW, inv. nr. 461. Verslag van de toestand van de gemeente Wilnis over de jaren 1931-1935.
10. GAW, inv. nr. 455, rubriek 2 en inv. nr. 457, rubriek 2.
11. GAW, inv. nr. 685.
12. Jong, L. de, blz. 123.
13. GAW, inv. nr. 908. Nululen vergadering d.d. 4 februari 1932.
14. GAW, inv. nrs. 908-910.
15. GAW, inv. nr. 463, rubriek 3.
16. Beishuizen, J., blz. 261. Het hoogste maandsijfer wordt bereikt in januari 1935. Dan staan 475.900 werklozen geregistreerd.
17. Beishuizen, 112 e.v.
18. GAW, inv. nr. 461, rubriek 3.
19. GAW, inv. nr. 455, rubriek 3.
20. GAW, inv. nr. 457, rubriek 3.
21. GAW, inv. nr. 459, rubriek 3.
22. GAW, inv. nr. 457, rubriek 3.
23. ibidem.
24. GAW, inv. nr. 459, rubriek 3.

Dialectenonderzoek

door Marjan Sterenberg

Neerlandicus B. van der Zouw uit Kamerik wil proberen of er in De Ronde Venen een dialectenonderzoek gedaan kan worden. De historische vereniging De Proosdijlanden heeft hierover met hem contact gehad. Het doel van een dialectenonderzoek is om uit de manier waarop mensen met elkaar praten en de herkomst van gebruikte woorden de geschiedenis van het voorgeslacht te bepalen.

Volgens Van der Zouw is het misschien al te laat voor een dergelijk onderzoek, omdat de invloed van het Algemeen Beschaafd Nederlands (ABN) zich al teveel doet gelden. Half november wil hij een vooronderzoek afgerond hebben waaruit moet blijken of het werkelijke dialectenonderzoek kan doorgaan. Van der Zouw noemt De Ronde Venen een interessant gebied, omdat er veel invloeden zijn uit de 17de en 18de eeuw van respectievelijk de kop van Noord-Holland en Duitsland. Van daaruit kwamen de mensen als veenarbeider hier werken. In zijn vooronderzoek gaat hij eerst na wat er al gedaan is met betrekking tot dit gebied en vervolgens wat er nog mogelijk is. "Diegenen die de woorden beheersen moeten al gauw boven de 70 jaar zijn en de vraag is of er nog wel voldoende oude mensen in de gemeente zijn, die het dialect beheersen. En dan bedoel ik actief spreken, niet het passief beheersen", zo zegt hij. De conclusie van het vooronderzoek kan volgens de neerlandicus best eens zijn: 'er zijn te weinig

mensen; het is te laat'. Helemaal tevergeefs is de poging dan niet geweest. De volgende stap kan dan zijn het zoeken naar woorden die specifiek in De Ronde Venen nog gebruikt worden. "Daarvoor is het nodig dat ik ga praten met mensen en goed luister. Er kunnen dan toch woorden zijn, die zijn blijven hangen". Als voorbeeld geeft hij een woord dat in Aalsmeer gebruikt wordt en afkomstig is uit West-Friesland. De Westfriezen introduceerden daar, toen zij in de 17de eeuw naar Aalsmeer trokken om er in de bloementeelt te gaan werken, het woord 'krokkelen', dat 'mot-sneeuwen' betekent. Het woord 'krokken,' dat in Aalsmeer gebruikt wordt, is volgens Van der Zouw daarvan afgeleid.

Van der Zouw is 35 jaar geleden afgestudeerd, maar heeft zich nooit zo met de taalwetenschappelijke kant bezig gehouden. Als literatuur-wetenschapper was hij de laatste jaren redacteur culturele programma's bij de NOS. Nu daar gezien zijn leeftijd een eind aan is gekomen, heeft hij tijd voor het dialectenonderzoek.

Echter juist in West-Nederland is daar nog maar weinig tijd voor beschikbaar: de dialecten zijn daar hard op weg te verdwijnen. Volgens Van der Zouw is de situatie in oostelijk Nederland, Limburg en Brabant gunstiger. De invloed van het ABN is daar minder.

Een monument op het nippertje gered

door Ton Hagen en Fred de Wit

Ongetwijfeld zal Henricus Abraham van Doorn van Noorscharwoude, nadat hij in 1793 afstand had gedaan van het schoutsambt in Wilnis en Westveen en later schout werd van Mijdrecht tot zijn overlijden in 1820, wel eens voor de ramen staand aan de voorzijde van zijn huis, het huidige huisnummer 23, aan de Mijdrechtse Dorpsstraat, naar buiten gekeken hebben.

*Hef pand Dorpsstraat 23 omstreeks 1970
Foto: Collectie Gemeente Archief*

Omdat de ruiten werden schoongehouden door zijn dienstmeid Alida de Boer, had hij een goed uitzicht op de Dorpsstraat, waar in het Mijdrecht van toen zich het dagelijkse leven afspeelde. Aan beide zijden van de Dorpsstraat waren huizen gebouwd, maar dit was niet het geval op het gedeelte van de Dorpsstraat waar hij woonde. Aan de overzijde van zijn 18de eeuwse woning met de gekoppelde klokgevels was een grote tuin, bijgehouden door de tuinman Gerrit Klaverstein, die hiervoor van hem *f* 5,— loon per week ontving. Dit was aanmerkelijk meer dan het loon van Alida de Boer, die hetzelfde bedrag per maand beurde, maar zij had zich hoogstwaarschijnlijk verhuurd met kost en inwoning.

Achter zijn grote voortuin, aan de overzijde van de Dorpsstraat, bevond zich een grote plas met legakkers waarop de turven hoog waren opgestapeld om te drogen. Daar waren de veenarbeiders bezig om de turf te steken. Van Doorn moet dat met genoegen hebben aangezien, want hij had grote belangen bij de turfwinning.

In de Dorpsstraat zelf namen de voorbijgangers, waaronder de slager Klaas Bolleman, de fruitkweker Willem Kraanhoorn en de viskoper Cornelia Kruid, wanneer ze de schout zagen, eerbiedig hun hoed af, want hij was een goede klant die men tot vriend moest houden, alhoewel hij geen vlotte betaler was. Wanneer Van Doorn thans, anno 1994, weer voor de ramen van

zijn huis zou staan, zou hij voor zich een heel ander uitzicht hebben. Hij zou uitkijken op een groot plein met een carillon en de plas zou zijn veranderd in een groot industrieterrein, dat Mijdrecht welvaart zou brengen. Aan de rechterzijde zou hij het rechthuis, nu gemeentehuis genoemd, ontwaren met op de hoek van de eerste verdieping de werkkamer van zijn zoveelste opvolger die thans niet meer als schout maar als burgemeester wordt aangesproken. Zijn monumentale woning is echter niet veel veranderd en gelukkig gespaard gebleven. Wel heeft de woning diverse eigenaren gehad. Na het overlijden van Van Doorn

van Noordscharwoude kwam het huis in 1820 in het bezit van zijn schoonzuster Maria van Dijk, die gehuwd was met Albertus Jan Klaus, de schout van Wilnis. Vervolgens is het huis van 1845 tot 1965, dus meer dan een eeuw, notariswoning geweest. Allereerst van 1845 tot 1852 van Otto van Geijtenbeek, die naar Harmelen vertrok en daarna van drie notarisgeneraties Van der Heijden.

In 1960 hing het voortbestaan van het pand aan een zijden draadje. De fraaie Lodewijk IV-gevel werd bouwvallig en begon te verzakken door het zware verkeer dat het huis passeerde. Notaris Van der Heijden liet door architect P. van der Styerre uit Leiderdorp een plan voor een gedeeltelijke restauratie ter consolidatie opstellen. De kosten bedroegen f 31.069,-. In een brief aan het Mijdrechtse college vroeg hij om een gunstige financiële regeling. Het Rijk had inmiddels al de bereidheid uitgesproken om een gedeeltelijke subsidie te verlenen. Van der Heijden was slechts bereid een zeer kleine bijdrage voor de instandhouding te fourneren. Daar ook de gemeente Mijdrecht niet stond te trappelen om een subsidie te verlenen en Van der Heijden daardoor niet bereid was verder mee te werken aan de restauratie van het huis, trok de minister zijn beschikking in waarin subsidie werd verleend. Bovendien willigde hij op 31 augustus 1960 het verzoek van Van der Heijden in om het pand te slopen onder voorwaarde, dat het

afkomende bruikbare materiaal tegen normale vergoeding in overleg met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg beschikbaar zou worden gesteld voor de restauratie van andere monumenten. Gelukkig werd niet tot sloop overgegaan, omdat Van der Heijden besloot het pand te verkopen. In 1969 werd G.H. van Walbeek eigenaar, een architect, die direct al begon met restauratieplannen te ontwerpen wat f 130.000,- zou vereisen. De raad had echter in 1969 de minister geadviseerd om het pand niet op de monumentenlijst te plaatsen maar de minister week hier vanaf en deed dit wel. Toen dus Van Walbeek om subsidie vroeg adviseerde in 1972 de

toenmalige gemeentesecretaris het college om de minister en Van Walbeek de kosten maar te laten betalen. Van Walbeek zette echter door. In overleg met Monumentenzorg werd de restauratie ter hand genomen, waardoor ook de ramen aan de voorgevel een andere indeling kregen. Omdat de voetgangers veel hinder ondervonden van de stoep, die op de rijweg uitkwam, werd gekozen voor een zogenaamde Amsterdamse stoep die minder ver tot de rijweg uitloopt en aan twee kanten een op- en afgang heeft.

Interieur gang naar achteren gezien.

Foto: Collectie Gemeente Archief

De Ronde Venen

Aan het interieur is door Van Walbeek en Monumentenzorg het een en ander gewijzigd. In 1988 verkocht Van Walbeek het pand aan J. Koedam. Deze ging met de restauratie verder zodat het pand thans in een goede staat verkeert. Wanneer schout Van Doorn er nu zou binnenstappen zou hij verbaasd om zich heen kijken, maar toch nog wel enige herinneringspunten vin-

den. Overigens is Van Doorn niet de eerste bewoner van het huis geweest. Het pand zou in 1710 zijn gebouwd en als bouwmaterialen zouden restanten van het oude Proostenhuis zijn gebruikt. Wellicht zou het huis daarom ook een onderkomen geweest kunnen zijn voor de proosten, wanneer zij in Mijdrecht vertoefden. Ook zou het toen als woning van de baljuw gefungeerd kun-

nen hebben. Zover hebben wij ons onderzoek echter nog niet kunnen uitstrekken. Misschien komt hier nog eens klaarheid over in een van de volgende Proostkoeriers.

Bronnen:

1. *Gemeente-archief Mijdrecht, kadastrale leggers, 1832-1970.*
2. *Gemeente-archief Mijdrecht, Inv. nrs. B 51-9 en C 42-1*

Interieur keuken

Foto: Gemeente Archief De Ronde Venen

De Proosten van St. Jan

door Fred de Wit

Toen in de jaren vijftig in Mijdrecht een uitbreidingsplan voor de woningbouw werd vastgesteld, koos men voor de naam Proosdijland en kregen de straten de namen van de proosten, die hier van 1085 tot de Bataafse omwenteling in 1795 het gezag hebben uitgeoefend.

Een proost was de eerste waardigheidsbekleder van een kapittel en een kapittel is een college van R.K. geestelijken (kanunniken), verbonden aan een voornamelijk kerk, met het doel daar een meer luisterrijke eredienst te onderhouden. Ze ontleenden hieraan ook bepaalde rechten die volgens regels waren vastgesteld en dateerden vanuit de achtste eeuw. In dit geval ging het om geestelijken die verbonden waren aan de Utrechtse kerk van St. Jan. In Utrecht waren in de middeleeuwen vijf kapittelkerken, namelijk de kerk van St. Maarten, die als domkerk fungeerde omdat de bisschop daar resideerde, en de kerken van St. Salvator of Oudmunster, St. Pieter, St. Marie en de al eerder genoemde St. Jan. In een kapittel werden de geestelijke belangen behartigd door een decaan en de wereldlijke belangen door de proost. In 1085 schonk bisschop Koenraad van Utrecht de huidige proosdijlanden aan het kapittel van St. Jan, waarvan Anselmus toen proost was. Deze kreeg dus de bevoegdheid tot bestuur, politie en rechtspraak over deze streek. Tot 1363 werd de proost door de leden van het kapittel gekozen, maar hierna, tot de re-

formatie, werd deze bijna altijd door de paus benoemd. De pauselijke invloed strekte zich daarvoor ook voor de wereldlijke zaken uit tot deze streek, want het is niet aannemelijk dat de paus iemand zou benoemen die tegen het pauselijk beleid in zou gaan. De naamgevers van de straten in Proosdijland hebben op een gegeven moment voor Proosdijland-Noord andere namen gekozen. Hoewel die ook herinneren aan het verleden, zoals marschalk, heemraad en graaf, hadden men rustig met de naamgeving van de proosten door kunnen gaan, want er waren proosten genoeg.

DE EERSTE PROOSTEN

De eerste proosten waren dus Anselmus (1085-1093) en de ook vernoemde Godebald en Heriman. Godebald was van 1114 tot 1127 bisschop van Utrecht. Hierna volgen vier proosten welke niet zijn vernoemd, namelijk Reimar, Adelhard, Arnold en Albert van Kuik. Volgens sommigen zou deze laatste later benoemd zijn tot bisschop van Luik waar hij op 2 februari 1200 stierf. Deze proost werd opgevolgd door Giselbert, naar wie

ook een straat vernoemd is. Hij werd opgevolgd door Gozewijn van Randerode, die in 1225 proost van St. Jan werd. Hij overleed op 5 februari 1261 of 1262. Oorspronkelijk werd aangenomen dat Gozewijn uit het geslacht van Amstel stamde. Dit blijkt echter niet juist te zijn. Later onderzoek heeft aangetoond, dat hij afkomstig was uit het geslacht van Randerode. Ook onze dichter Joost van den Vondel ging er vanuit dat hij uit het geslacht van Amstel stamde en noemde hem ook zo in de "Gijsbrecht". De Gozewijn van Amstelstraat is dus een straat die vernoemd is naar een proost die nooit heeft geleefd. Het gemeentebestuur zou daarom eigenlijk de straatnaam moeten wijzigen in Gozewijn van Randerodestraat. Of de bewoners van die straat hier mee ingenomen zullen zijn, valt echter te betwijfelen.

PLUNDERINGEN IN DE PROOSDIJLANDEN

Zijn opvolger Willem was echter wel afkomstig uit het geslacht van Amstel. Hij was de broer van Gijsbrecht en ook betrokken bij de twist die deze had met de Hol-

landse graaf Floris V. Proost Willem stierf op 25 mei 1291. Hierna volgden de proosten Johan van Cirsberg, Nicolaas van Steen, Gerard van Reden en Jacob van Lichtenberch. Tijdens zijn 'be-wind' viel de Hollandse graaf Willem III in mei 1325 Mijdrecht binnen, dat toen werd platge-brand. Jacob van Lichtenberch stierf op 23 februari 1331. De Van Ruweelstraat is genoemd naar Arnold Loef van Ruweel. Zijn familie bezat het slot Ruweel, dat gestaan heeft op de oostelijke oever van de Angstel tussen Breukelen en Ter Aa. Hierna komen de proosten Hendrik van Rijn, Pieter van Velden, Arnold van Tricht, Diderik van Wassenaer, Hendrik Daelman en Johan Nijs. Deze laatste proost kwam in conflict met de Utrechtse bisschop David van Bourgondië, die de rechtspraak in dit gebied naar zich toe wilde trekken. Daartoe gaf hij zijn maarschalk Gerrit Mulert op 29 maart 1477 bevel om de Proosdijlanden met krijgsvolk binnen te trekken. Het conflict liep zo hoog op, dat de paus er zich mee moest bemoeien waarbij bisschop David in 1482 aan het kortste eind trok. Het bleef echter onrustig, omdat de ruiters van Diderik van Zwieten en inwoners van Amsterdam, Leiden, Woerden en Oudewater de Proosdijlanden bleven plunderen. Ook tegen deze plundersaars werd de paus weer ingeschakeld. Paus Sixtus IV, die opdracht gaf tot de bouw van de wereldberoemde Sixtijnse kapel en paus was van 1471 tot 1484, dreigde de invallers name-

lijk met de kerkelijke banvloek. Johan Nijs overleed in 1489 te Rome. Zijn opvolger was Willem Calagranus, die weer werd opgevolgd door Gijsbert van Stoutenburg. Steven van Rumelaer uit het geslacht van de heren van Rumelaer en geparenteerd aan de heren van Culenburg was afkomstig uit het zich in de omgeving van Woudenberg bevindende kasteel Rumelaer. Zijn opvolger was Johan Inghenwinckel, die behalve proost van St. Jan te Utrecht ook nog proost was van St. Libuinus te Deventer, St. Victor te Xanten en St. Severijn en de heilige Apostelen te Keulen. Hij bekleedde talrijke functies en

hoewel hij in 1506 was benoemd tot proost van St. Jan vond zijn beëdiging pas op 26 juni 1523 plaats, waarna op 29 juni zijn blijde inkomste te Mijdrecht plaats vond. Hij stierf op 23 juli 1535 te Rome. Zijn opvolger was Albert Pigge, die te Leuven studeerde waar hij een leerling was van de latere en enige Nederlandse paus Adrianus VI, met wie hij naar Rome vertrok. Paus Clemens VII benoemde hem tot proost van St. Jan en op 23 januari 1535 vond de beëdiging plaats. Proost Pigge was een intellectueel die veel gereisd en geschreven heeft. In deze roerige tijd was hij bij vele gebeurtenis-

sen aanwezig. Zo was hij in 1530 te Bologna bij de keizerskroning van Karel V en werd in 1531 belast met de opdracht om zwaard en hoed naar Rooms koning Ferdinand, broer van Karel V, te brengen. In 1540 was hij in Gent en Leuven en een jaar later bevond hij zich in Worms, waar hij deelnam aan het "Religionsgesprach" en aan de Rijksdag te Regensburg, waar de religieuze tegenstellingen ter sprake kwamen. In 1542 bevond hij zich in Venetië en in datzelfde jaar stierf hij op 26 december.

Zijn opvolger was Charles Perrenot, broer van de uit onze geschiedenisboekjes beruchte kardinaal Granvelle, die na het vertrek van Philips II onder de landvoogdes Margaretha van Parma de eigenlijke regeerder over de Nederlanden werd. Op 12-jarige leeftijd was de toekomst voor Charles Perrenot al bepaald, want toen al werd er voor hem beslist, dat hij in het kapittel van St. Jan zou worden opgenomen. Omdat hij op die leeftijd de eed zelf nog niet afleggen kon, werd Johan van Gogh hiertoe gemachtigd. In 1562 deed hij de proosdij van St. Jan over aan Bucho van Montsima. Op 15 juni 1567 overleed hij in Bourgondië waar ook zijn familie vandaan kwam.

DE LAATSTE KATHOLIEKE PROOST

Zijn opvolger was dus de Fries Bucho van Montsima, die meer dan 30 jaar het ambt van proost zou uitoefenen. Het waren toen enerverende tijden en hij zou de laatste Katholieke proost zijn.

Zijn broer Tako trad in de Proosdijlanden als baljuw op. In 1572 werden het Proostenhuis en de kerk te Mijdrecht door een 500 man tellende bende, onder leiding van Adriaan van Duivenvoorde, geplunderd en door brand verwoest. Onder de landvoogdij van Leicester, die zeer anti-katholiek was, werd de proost verbannen, maar nadat Leicester was vertrokken na een conflict met Johan van Oldenbarneveldt, keerde hij weer terug. Hij overleed plotseling op 6 februari 1594 en werd begraven in de kerk te Jutphaas.

Het kapittel van St. Jan koos, na een jaar wachten waarin geen pauselijke benoeming volgde, maar zelf een opvolger en wel de kanunnik Steven van Rumelaer, neef en naamgenoot van de vroegere proost Steven van Rumelaer. Inmiddels was er in de Nederlanden een calvinistische staat ontstaan. In de Utrechtse Staten hadden de kapittelkerken van oudsher zitting evenals de ridderschap, de stad Utrecht en de kleinere steden. Dit veranderde niet! Wel kregen de andere afgevaardigden de bevoegdheid om de opengevallen plaatsen van de afgevaardigden van de kapittels aan te vullen. Men koos toen alleen lieden die de Hervorming waren toegedaan. Met de benoeming van de katholieke Steven van Rumelaer waren de Staten van Utrecht het volkomen oneens. Zij meenden dat zij door de Hervorming in het benoemingsrecht van de paus gekomen waren en benoemden in zijn plaats Johan van Renesse van der Aa, een

priester die in het huwelijk getreden was. Hij overleed op 14 mei 1634, nadat hij een jaar eerder, op 2 mei 1633, afstand had gedaan van de proosdij.

INVLOED VAN DE STADHOUDER

In zijn plaats benoemden de Staten van Utrecht Johan Albert van Solms, welk besluit ook nog de goedkeuring van stadhouder Frederik Hendrik kreeg. De eigendommen van de kapittels waren nu in Protestantse handen overgegaan en de inkomsten daarvan kwamen nu niet meer aan het kapittel toe, maar aan de heren die namens het kapittel in de Staten zaten. Pogingen om die inkomsten te gebruiken voor sociaal werk bleven vruchteloos. Het spreekt vanzelf dat hierdoor het ambt van proost bijzonder aantrekkelijk werd en dat de heren van de Staten van Utrecht het toekennen van dit ambt alleen maar voorbehielden voor hun eigen familie. Duidelijk was bij deze benoeming ook de invloed van de stadhouder, want deze proost was niet alleen een achterneef, maar ook een zwager. Zijn zuster, Amalia van Solms, was de echtgenote van Frederik Hendrik en zijn grootvader was gehuwd met een zuster van Willem van Oranje. De proost diende in het Staatse leger en had zijn garnizoen in Maastricht. Hij stierf op 27 september 1648. Hij werd in de proosdij opgevolgd door zijn zoon Hendrik Trajectinus van Solms. Omdat hij nog minderjarig was werd

overeengekomen, dat zijn moeder het vruchtgebruik van de proosdij zou genieten en de administratie werd bijgehouden door het kapittel. Evenals zijn vader diende hij in het Staatse leger en wel als generaal. Tijdens de slag bij Landen, halverwege Brussel en Luik, werd zijn rechterbeen onder de knie weggeschoten. Kort daarop, op 24 juli 1693, is hij aan die verwonding overleden. Zijn moeder, de gravin Anna Elisabeth van Falckenstein, behield tot haar dood in 1706 het vruchtgebruik van de Proosdijlanden. Er zijn dus twee graven van Solms geweest, vader en zoon, die het proostambt hebben uitgeoefend. De straatnaam Graaf van Solms zou dus op beiden kunnen slaan, ware het niet dat men naar Hendrik Trajectinus apart een straat heeft genoemd en dat op het straatnaambordje van de Graaf van Solmsstraat met kleine letters staat vermeld: Johan Albert Graaf van Solms. Proost van St. Jan 1633 - 1648. Men heeft hier dus met de naamgeving niet konsekvent gehandeld.

Na haar door verkochten de Staten van Utrecht de Proosdij aan de wiskundige Dr. Kornelis Beerinck, die op 30 april 1685 aan de Utrechtse universiteit gepromoveerd was. Hij overleed op 28 oktober 1727 te Mijdrecht, waar hij ook begraven werd.

De in Bengalen geboren Mr. Anthony Pieter van Dishoeck kocht in 1728 de proosdij voor maar liefst een bedrag van 120.000 guldens. In het museum van Vlissingen hangt zijn door Philip

van Dijk geschilderd portret, waaronder naast zijn wapen ook staat vermeld: "Mr. Anthonie van Dishoeck, Ewout en Adriana's zoon, Heer van Outhuysen en Domburgh. Bij de gratie Gods Proost en Aartsdiaken van het Capittel van Sint Jan te Uytrecht. Vrijheer van Meydrecht, Thamen, Wilnis, Uythoorn, Sevenhoven, Agtienhoven, Kudelstaart, Blokland en Vrouwenakker. Raed, Oud Schepen en Borgenmester Stad Vlissingen. Mitsgaders Pensionaris Honorair Staten van Walcheren. En wegens gemelde stad gecommiteerde Raed ter Admiraliteyt in Zeeland." Hij woonde in Vlissingen waar hij in 1733 een particulier woonhuis liet bouwen, dat later het Van Dishoeckhuis werd genoemd. Het prachtige monumentale huis, dat later werd gebruikt als stadhuis, troosde zowel een Engels bombardement in 1809 als de bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het viel echter ten offer aan een grote verwaarlozing, zodat men op den duur niets meer in restauratie zag. Onder veel protest is dit huis in 1986 met de grond gelijk gemaakt. Van Dishoeck overleed in Vlissingen in 1767.

DE LAATSTE PROOSTEN

Stadhouder Willen V gebruikte de proosdij van St. Jan om zijn eigen familieleden te bevoorstellen. In 1766 benoemd tot stadhouder van de Republiek, trouwde hij in 1767 met Wilhelmina van Pruisen, zuster van de Pruisische koning. Deze kordate vrouw had veel invloed aan het

hof van de stadhouder en dat werd door zijn Hollandse familieleden met lede ogen aangezien. Om hen tevreden te stellen benoemde hij in 1767 zijn zesjarig neefje Willem Lodewijk Karel vorst van Nassau Weilburg, kind van zijn zuster Wilhelmina Carolina, tot proost. Helaas kwam het kind drie jaar later, op 26 april 1770, in 's Gravenhage te overlijden, waardoor deze belangrijke inkomstenbron voor de familie wegviel. Edoch... geen nood!! Het overleden kind had nog een driejarig broertje, Frederik Willem, hertog van Nassau Weilburg, in 1768 te 's Gravenhage geboren. Dit kind werd nu tot proost benoemd. Op 23 januari 1789 werd hij meerderjarig, maar van inkomsten van de proosdij heeft hij niet lang kunnen genieten, in 1795 werd de Bataafse Republiek uitgeroepen en de leuze 'Oranje Boven' maakte plaats voor 'Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap'.

De revolutie ging ook Mijdrecht en Wilnis niet voorbij en men danste om de vrijheidsboom. Men koos zijn eigen revolutionair comité en de proost werd van zijn rechten vervallen verklaard. De wapenschilden van de proosten werden uit de kerk verwijderd en vernietigd. Stadhouder Willem V vluchtte naar Engeland en Frederik Willem vestigde zich in Weilburg, gelegen ten noord-westen van Frankfurt, waar hij op 9 januari 1816 stierf. De proosten hebben nooit in Mijdrecht gewoond en lieten hier

VERVOLG OP PAGINA 6 - 3^e KOLOM

Grenspalen in De Ronde Venen

door Herman Lefers

Vorig jaar vond ik in een boekhandel het boekje "Grenspalen in Nederland" van T. Brouwer.

Naar aanleiding van een onderzoek naar grenspalen in mijn geboortestreek (Twente) was ik geïnteresseerd geworden.

Het boekje (uit 1978) onderscheidt rijksgrenzen, provinciegrenzen, gemeentegrenzen, bangrenzen, grenzen van waterschappen en polders, grenzen van landgoederen en jachtgebieden.

Daarnaast worden nog genoemd handelsegrenzen, visserijgrenzen en veerechtgrenzen.

Het boekje bevat 2 vermeldingen van een grenssteen in ons gebied:

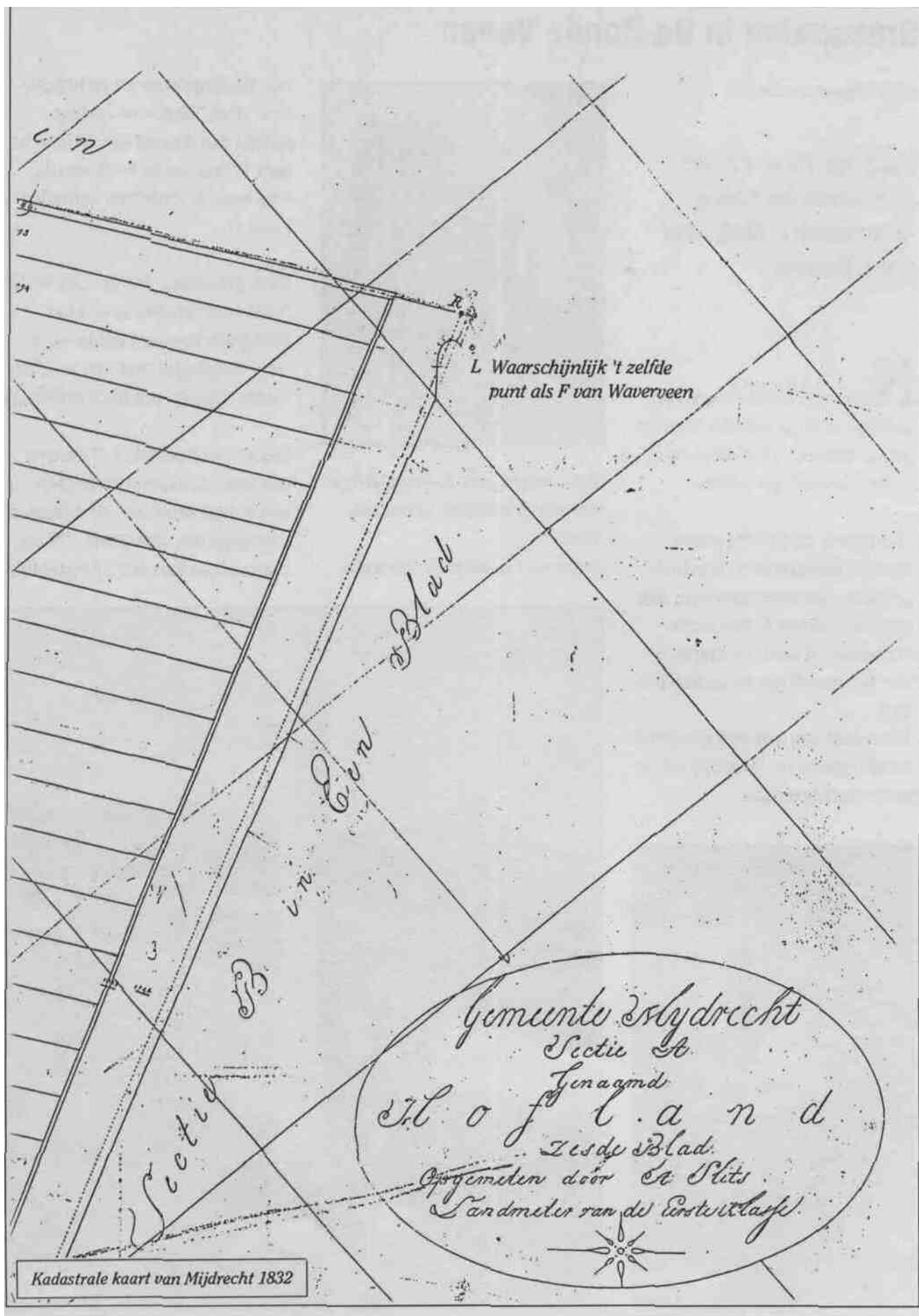
Onder het hoofdstuk "grenzen

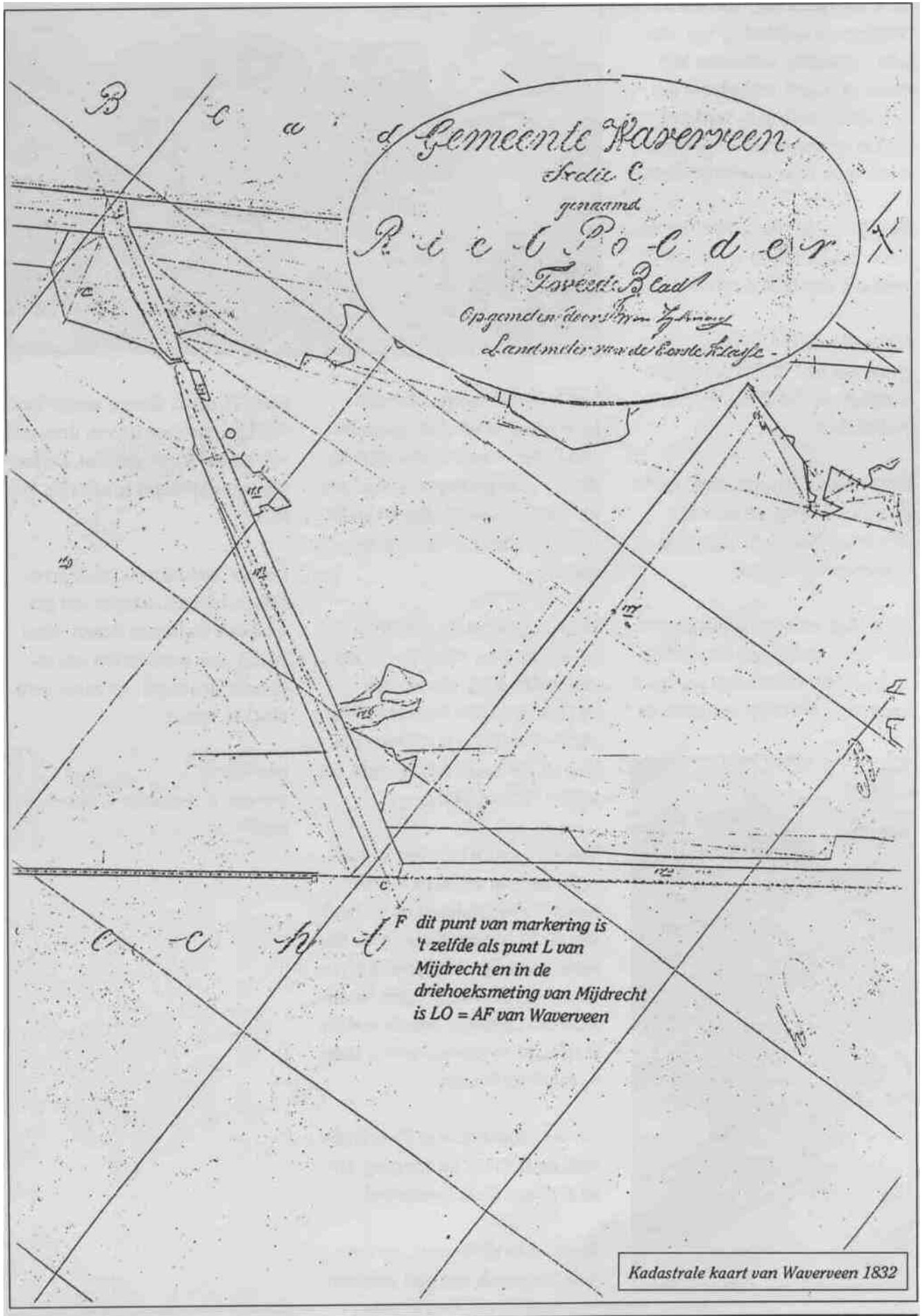
van landgoederen en jachtgebieden" staat "Een acht-hoekig paaltje aan de weg van Mijdrecht naar Wilnis op de hoek van de weg naar Zevenhoven vermeldt I D R G.

Deze grenspaal (bij de R.K. kerk) is bij de verandering van het kruispunt bewaard gebleven en weer herplaatst met een beschrijvende tegel en een bankje (foto 1).

Onder het hoofdstuk "Grenzen van waterschappen en polders" is een aantal nummer- of dijkpalen weergegeven, waaronder "Nummerpaaltjes aan de:.. Amsteldijk

van Ouderkerk naar Uithoorn..
"Volgens de verklaring zijn deze palen op gelijke afstanden van elkaar geplaatst en bedoeld om een dijk in vakken te verdelen om het schouwen of inspecteren van de dijk te vergemakkelijken.

Mogelijk is de "Rode Paal" op de grens van Uithoorn en Amstelveen één van deze palen (foto 2).

Niet vermeld is de paal aan het einde van de Poeldijk bij de aansluiting aan het Waverveense Pad (foto 3).

Deze hardstenen paal staat in de kant van de dijk, op de oude grens van Mijdrecht (Utrecht) en Waverveen (Holland).

Op de kadasterkaarten van 1832, die in ons bezit zijn, is zowel op de kaart van Waverveen als op de kaart van Mijdrecht een punt ge-

bruikt om te meten, dat zich juist naast de officiële grens bevond. Het is zeer waarschijnlijk, dat dit deze grenspaal is (letter L op kaart A6 van Mijdrecht en letter F op kaart C2 van Waverveen).

De paal is bovengronds bijna 2 meter hoog en heeft aan de top een verbreding, waarop aan weerskanten een wapenschild is afgebeeld. Het is niet (meer) te zien of deze schilden vroeger een wapen hebben bevat.

Ook niet vermeld is een gemetselde paal op de grens van Uithoorn en Amstelveen op de hoek van de Hollandse Kade en de Bovenkerkerweg. Deze paal is bij de bouw van de nabijgelegen woonwijk van Uithoorn enkele meters verplaatst en gerestaureerd (foto 4, detail op foto 5).

Verdere speurtochten in ons gebied hebben tot nu toe geen andere grenspalen opgeleverd.

Er moet in Vinkeveen aan het Achterbos ook een paal gestaan

hebben, maar deze is weggehaald bij de reconstructie van deze weg een aantal jaren geleden. De huidige verblijfplaats is mij niet bekend.

Indien iemand nog meer grensaanduidingen weet in het gebied van de Ronde Venen houd ik mij zeer aanbevolen om zodoende de inventaris meer compleet te maken.

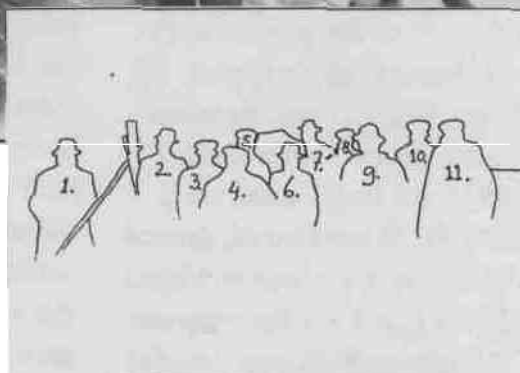
Literatuur:

Brouwer, T. Grenspalen in Nederland, 1978.

De Patrimoniumwoningen in Mijdrecht

door Fred de Wit

In "De Ronde Vener" van woensdag 3 augustus 1994 stond onder de rubriek "Dorpshistorie" de oplossing van foto nr. 29. Het betrof hier een foto die gemaakt is ter gelegenheid van de eerste steenlegging van 16 arbeiderswoningen door de woningbouwvereniging 'Patrimonium' aan de tegenwoordige Hoofdweg te Mijdrecht.

Jammer genoeg waren niet alle op de foto voorkomende personen thuis te brengen. Vandaar dat ik op het gemeente-archief geprobeerd heb om de ontbrekende namen op te sporen door na te gaan of er in de notulenboeken van de bouwvereniging hierover iets was vermeld. Ik ging er namelijk van uit dat, toen de gemeente het bezit van

de bouwvereniging in 1925 overnam, ook de overige bescheiden van de vereniging naar de gemeente zouden zijn overgegaan. Helaas is dit niet gebeurd. Misschien zijn er ook van de vergaderingen nooit notulen gemaakt. Mocht dit echter wel zo zijn en deze bij erfgenenamen van de oprichters aanwezig zijn, dan houd ik mij

Eerste steenlegging "Patrimonium"
Van links naar rechts: 1. (onbekend);
2. ds. van Loo; 3. Daan Dijs; 4. Gerrit Pieneman (legt eerste steen); S. Jan Engel;
6. Belgraver (architect);
7. burgemeester I. Padmos; 8. heer Koedam of Verweij; 9. H. Zuidervaart; 10. heer De Kreek; 11. onbekend.

zage van deze stukken bijzonder aanbevolen, zodat we toch nog een keer achter de ontbrekende namen kunnen komen.

Wat ik echter wel in het gemeentearchief vond is een stukje geschiedenis over de totstandkoming van de Patrimoniumwoningen, dat niet vermeld staat in het boek "Mijdrecht meer dan veen alleen" en dat ik u daarom niet wil onthouden. In het hoofdstuk "Bouwen en wonen met beleid" is door de samenstellers op de bladzijden 193 tot en met 205 uitvoerig ingegaan op de woningtoestanden in de gemeente Mijdrecht, zoals deze in het begin van deze eeuw waren. In het "Rapport over het woningonderzoek in de gemeenten Mijdrecht, Wilnis en Kamerik" uitgegeven in 1911, in opdracht van de toenmalige Gezondheidscommissie van Loeven c.a., wordt eveneens een duidelijk beeld gegeven van de schrijnende gevallen die zich in Mijdrecht op het gebied van de volkshuisvesting voordeden. Bij de inleiding schreven de samenstellers: "Waar de arbeidende bevolking ten platte lande, meer bijzonder in ons district, genoodzaakt is, voor een zeer middelmatig loon (van f 6,- tot ongeveer f 8,- per week) en door een dikwerf overmatig langen arbeid, in hare behoeften te voorzien, mag zeker wel als eisch gesteld worden, dat deze lieden na volbrachte dagtaak toch minstens behoorlijk en eenigszins gerieflijk ingericht verblijf tot woning vinden".

SCHRIJNENDE TOESTANDEN

We zien dan in dat rapport dat van de in 1911 ongeveer 800 Mijdrechtse woningen er 773 zijn onderzocht, waarvan er 161 aanleiding gaven tot het maken van opmerkingen op het gebied van de bouwkundige staat en hygiëne. Hierbij laat ik dan nog buiten beschouwing die woningen, die geen gebreken vertoonden, maar waarin een veel te groot aantal mensen woonden. Ga maar na! Het inwonertal in Mijdrecht bedroeg in 1910 precies 3857 personen en het aantal woningen 800. Bovendien was het aantal vertrekken in een woning minder dan nu, het aantal kinderen in een gezin groter dan tegenwoordig en woonden veel oudere mensen nog bij hun kinderen in. Veel van de 161 woningen, waarover de commissie opmerkingen maakte, hadden last van vocht en wandluizen. Er waren meerdere woningen waarvan 5 gezinnen van één toilet gebruik moesten maken. Van een andere woning waren de buitenwanden bespijkerd met asfaltpapier. Maar de meeste woningen hadden geen of onvoldoende drinkwater. Dat wil dus zeggen dat de woningen geen regenwater konden opvangen en ook geen waterput hadden. Men was dus voor drinkwater aangewezen op de gemeentelijke pomp, die voor het gemeentehuis stond. Het aansluiten van woningen op het waterleidingnet werd pas in 1927 verplicht gesteld zodat hier toen pas enige verbetering in kwam.

Op 28 maart 1919 was de woningtoestand in Mijdrecht aanleiding voor een achttal heren om bij notaris Van der Heyden een verzoek in te dienen over te gaan tot oprichting van de woningstichting Patrimonium. Volgens artikel 2 van de statuten had deze stichting tot doel woningen te verhuren aan gezinnen die in bescheiden financiële omstandigheden verkeerden. Men moest wel lid van de Protestantse vereniging "Patrimonium" zijn om voor een woning in aanmerking te komen. Alleen indien er voor de woningen onvoldoende gegadigden waren mocht ook aan niet-leden worden verhuurd. Als reactie hierop werd de R.K. woningbouwvereniging "St. Jozeph" opgericht. Maar omdat deze vereniging geen enkele activiteit ontplooidde werd in 1927 de toelating ingetrokken. Overigens werd de oprichting van "Patrimonium" ook niet in eigen kring met gejuich ontvangen. In een brief van 24 juni 1920 klaagt voorzitter Zuidervaart over de medewerking van het gemeentebestuur. In diezelfde brief aan een hoge ambtenaar vraagt hij of de Minister van Arbeid soms de R.K. raadsleden via een geestelijk adviseur kan bewegen zich positiever ten opzichte van de plannen op te stellen. Die positieve instelling kwam evenmin van de grootste werkgever in Mijdrecht, de Hervormde Nol Doesburg, directeur van de koekfabriek "De Lindeboom". Deze verbood zijn werknemers zelfs lid te worden van "Patrimonium". Volgens Patrimonium-

voorzitter Zuidervaart maakte de directie het zelfs nog bonter door, achter de rug van de woningbouwvereniging om, een hoger bod uit te brengen op de grond wanneer de woningbouwvereniging niet voor een bepaald datum zou hebben gekocht. Uit de bewaard gebleven stukken blijkt eveneens dat burgemeester Padmos zich zeer afstandelijk in deze zaak heeft opgesteld. Je kan niet constateren dat hij met zijn bestuurlijke ervaring het onervaren bestuur de helpende hand bood. Achteraf moet wel gezegd worden, dat de administratie van de bouwvereniging voor een groot gedeelte op het gemeentehuis gebeurde zonder dat uit de stukken blijkt dat hij hiertegen bezwaar had

AANKOOP GROND

De woningen werden aangesloten op het elektrisch net, maar gas- en waterleiding kreeg men niet. Een verzoek dat de bewoners later indienden voor een eigen waterpomp werd afgewezen, omdat het college van burgemeester en wethouders oordeelde, dat de waterpomp voor het gemeentehuis dicht genoeg in de buurt stond. Deze zogenaamde Nortonpomp haalde het water weg op een diepte van maar liefs 72 meter. Het houden van varkens of geiten werd toegestaan in de bij te bouwen schuurtjes. Hiervoor kwamen wel speciale voorschriften. Tijdens de raadsvergadering van 31 oktober 1919 besloot de raad met algemene stemmen een voorschot te ver-

strekken van *f* 227.731,- voor de aankoop van de grond en de bouw van 32 woningen. Aan dit besluit werd echter geen uitvoering gegeven, omdat het Rijk voor het verlenen van een voorschot als eis stelde, dat minstens 50% van de exploitatiekosten moest worden gedekt uit de opbrengst van de huren. Aan deze voorwaarde was niet voldaan. Men moest dus een nieuwe exploitatie-opzet maken waardoor de huren duurder uitvielen en de weekhuur van 24 woningen *f* 3,85 en van 8 woningen *f* 4,15 bedroeg. In de raad van 4 december 1919 kwam het gewijzigde voorstel aan de orde. Het raadslid Verweij verzette zich heftig. Hij achtte deze huurprijzen abnormaal hoog. Van arbeiderswoningen kon volgens hem eigenlijk niet meer gesproken worden. Als de woningen tegen die prijzen niet meer verhuurd kunnen worden zit de gemeente volgens hem met de stroppen. Hij zou graag het gevoel van de arbeidersraadsleden hierover willen vernemen. In de daarop volgende discussie liet Verweij zich niet overtuigen en stemde als enige tegen het voorstel. Hoewel Verweij dus in de raad een nederlaag leed, bleken een aantal raadsleden achteraf toch wel gevoelig voor zijn argumenten. Men kreeg angst voor de verhuurbaarheid van de woningen tegen zo'n hoge huur. Vandaar dat de raad op 9 april 1920 besloot afwijzend te beschikken over het voorstel om 32 woningen te bouwen, maar wel accoord ging met de bouw van 16 woningen. De

stichtingskosten van deze 16 woningen met inbegrip van de aankoop van het te bebouwen gedeelte van het terrein werden door het bestuur van de woningbouwvereniging geraamd op totaal *f* 114.000,-.

ARCHITECT WENTINK

Architect van de woningen was E.G. Wentink uit Utrecht. Uit de gevoerde correspondentie tussen voorzitter Zuidervaart en de architect blijkt, dat de verhouding tussen beiden ook niet optimaal genoemd kon worden. Zuidervaart ergerde zich mateloos aan de geringe voortvarendheid van de architect. Wanneer deze laatste met vakantie in een pension in Bussum verblijft, wil Zuidervaart duidelijkheid over het gunnen van het werk en schrijft hierover dan verder in een brief op 16 augustus 1920: "Of is het Uw gewoonte, zoo hier wordt verteld, dat u het beneden u acht Uw lastgevers die inlichtingen te geven die zijn wenschen. Moeten de aannemers hun aanbieding gestand doen ten eeuwige dage? Is het waar dat U poogt te rekken tot het volgend jaar zoals hier van de daken wordt verkondigd? Hebt u werkelijk van 14 juli tot 12 augustus te tijd noodig gehad om op de gedachte te komen om in oktober hierover een bespreking te houden?" Uiteindelijk werd op 15 oktober 1920 de bouwvergunning aangevraagd. Het college van burgemeester en wethouders talmde niet lang en reeds vier dagen later, op 19 oktober, werd de

MIJDRECHT, 24 Juni 1921.

No. W 8/B.

ONDERWERP:

INLICHTINGEN.

Als gegadigde voor een gemeentewoning heeft zich gemeld: *zeker Boesenboel, letterlijk wonende te Meppel, Molenpad 18*

In verband hiernaede zouden wij het zeer op prijs stellen ontrent deze persoon en zijn gezin het volgende te mogen vernemen:

Werkt gegadigde voor eigen rekening of in loondienst? *gedultelijk voor eigen rekening -*

Is hij een goed vakman en doet hij flink zijn best? *Ja -*

Is hij van onberispelijk gedrag en komt hij zijn financiële verplichtingen prompt na? *Ja - Het tegendeel is hier niet bekend.*

Is er huurschuld? *Neen -*

Hoe groot is zijn inkomen? *plm f 15. per week.*

Aantal en leeftijd der kinderen? *Drie. Twee van 4 jaar en 5 maanden*

Wonen nog andere personen bij hem in? *hij wonen bij de ouders in. (tijdelijk)*

Is zijn vrouw een goede huisvrouw en wordt de woning netjes en zindelijk bewoond? *Ungewoonlijk zeld.*

Maakt zij geen schulden? *Niet bekend -*

Waarom wil hij Uwe gemeente verlaten en welke toekomst heeft hij te MIJDRECHT?

Bij voorbaat zeggen wij U voor Uwe inlichtingen dank en verklaren ons tot wederdienst gaarne bereid.

Inlichtingenformulier

bouwvergunning verleend. Tijdens de gemeenteraadsvergadering op 18 januari 1921 hield burgemeester Padmos zijn

nieuwjaarsrede. Hij keek terug op het voorafgaande jaar en zei: "Als voornaamste raadsbesluit noem ik de besluiten tot aan-

koop van gronden voor bouwterrein, tot toekenning van voorschotten en bijdragen aan de woningstichting "Patrimonium" en

tot de bouw van gemeentewege van arbeiderswoningen." Uiteindelijk bleken de huurprijzen toch weer duurder uit te vallen dan oorspronkelijk was gedacht. Op 3 november 1921 berichtte burgemeester en wethouders het Ministerie van Arbeid dat de huren voorlopig waren vastgesteld op *f* 5,- en *f* 5,50 per week. De weeklonen van de bewoners bedroegen *f* 23,- tot *f* 41,50 per week. Overigens waren er ondanks de woningnood nog twee woningen onverhuurd. Voor ons in 1994 is dit onverklaarbaar. Men bedenke echter dat in 1919 van de woningen in Mijdrecht 8% een weekhuur hadden beneden de *f* 1,-. De gemeente Mijdrecht stak hierbij nog bijzonder gunstig af want het percentage bedroeg in Vinkeveen 66% en in Wilnis 33%.

ZUIDERVAART BEDANKT

In 1922 hield Zuidervaart het voor gezien en bedankte als lid en voorzitter van "Patrimonium". Aanleiding was het feit, dat er volgens hem door voor- aanstaande A.R.P.-leden in het dorp achter zijn rug geroddeld werd. Het hoogtepunt in deze affaire kwam toen hij kandidaat was voor die partij voor de Provinciale Staten. Hij bedankte eveneens als lid van de Mijdrechtse raad. In de crisisjaren kwamen er diverse verzoeken van de bewoners binnen om huurverlaging. Incidenteel werden die door de gemeente toegepast, hetgeen weer voor onrust zorgde bij de bewo-

ners die hiervoor niet in aanmerking kwamen. Daarbij kwam ook nog dat direct al de kwaliteit van de woningen veel te wensen overliet, hetgeen veroorzaakt werd doordat slechte bouwmaterialen waren toegepast. Er waren zelfs bewoners, die weigerden de huur te betalen. Als iemand van buiten de gemeente interesse toonde voor de woningen stuurde de gemeente aan het gemeentebestuur waar de gegadigde vandaan kwam nevenstaand formulier. De vragen en antwoorden spreken voor zichzelf. Het beheer over de woningen werd het bestuur langzamerhand te veel. Het was moeilijk om bestuursleden te vinden en op de gemeentesecretarie werd praktisch al het werk gedaan. De bestuursleden wisten amper zelf hoe de woningbouwvereniging functioneerde en het Rijk vroeg zelfs aan B & W waar de administratie van de woningbouwvereniging berustte, omdat men nooit meer iets hoorde en de verplichtingen ten opzichte van het Rijk niet werden nagekomen. Overwogen werd nog om de woningen aan particulieren te verkopen, maar dat stuitte op diverse bezwaren waaronder een groot geldelijk verlies voor de gemeente. Uiteindelijk besloot de raad op 9 juli 1925 om de woningen van de stichting over te nemen. De woningbouwvereniging "Patrimonium" had precies 6 jaar bestaan. Het particuliere initiatief om in Mijdrecht verbeteringen aan te brengen in de volkshuisvesting was geen succes. De Katholieke bouwvereni-

ging "St. Joseph" heeft alleen op papier bestaan en het Protestantse "Patrimonium" ging door gebrek aan bestuurlijke ervaring en mankracht ten onder. Dit bleef zo tot 1946 toen de R.K. woningbouwvereniging "St. Joannes de Doper" werd opgericht, twee jaar later gevolgd door de algemene woningbouwvereniging "Beter Wonen". Beide woningbouwverenigingen spelen thans een belangrijke rol op het gebied van de volkshuisvesting en zijn als professionele instellingen, met samen 4500 woningen, door fusies en samenwerkingsverbanden niet meer weg te denken uit Mijdrecht, Wilnis, Vinkeveen en Waverveen. Toen de gemeente Mijdrecht in 1989 het eigen woningbezit afstootte, gingen de Patrimoniumwoningen over in handen van de Katholieke woningbouwvereniging "St. Joannes de Doper". De initiatiefnemers van "Patrimonium" zullen wel nooit hebben bevroed dat deze ontwikkelingen zich ooit zouden voordoen.

Geraadpleegde literatuur en bronnen:

1. Gezondheidscommissie van Loenen c.a.. *Rapport over het woningonderzoek in de gemeenten Mijdrecht, Wilnis en Kamerik, Loenen 1911.*
2. Bent, drs. A.E.G. van den en Broek, drs. C.M.P.F. van den. *Mijdrecht meer dan veen alleen, hoofdstuk 7. Mijdrecht, 1985.*
3. Bruijne, F.H. de. *De Ronde Venen. Een sociaal-geografisch landschap. Rotterdam, 1939.*
4. *Gemeente-archief Mijdrecht, suppl.arch., nr. W5.*

O P R O E P

(Op deze plaats had uw artikel kunnen staan).

Historische Vereniging "De Proosdijlanden" en de redactie van "De Proostkoerier" hebben constant grote behoefte aan copij voor het verenigingsblad.

Weet u interessante of leuke verhalen en/of anecdotes? Laat het ons a.u.b. even horen.

Ook komt het vaak voor dat oude familie-fotoalbums, kranten en boeken als waardevol bij het grof-vuil worden gezet.

Voor onze vereniging kunnen deze zaken echter waardevolle informatie bevatten. Alles wat betrekking heeft op vroeger in de Ronde Venen en omstreken - hoe onbenullig ogenschijnlijk ook - kan voor ons interessant zijn.

Doe het daarom niet weg, maar bel even met een van onze kontaktpersonen.

Bij voorbaat vriendelijk dank

MIJDRECHT. (Rijkstelefoonkantor.)

Diensturen: Werkdagen: van 8.— vm. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot 3.30 nm., van 6.— nm. tot 8.— nm. Zou- en Feestdagen: van 8.— vm. tot 9.— vm., van 1.— nm. tot 2.— nm.
Eene openbare spreekcel is gevestigd in het Post- en Telegraafkantor.

6 A artsen, J., Roomkaasfabr., „Pieternel”.	4 G emeentehuis.	... R ijkstelegraafkantor. (1)
1 B ruggen, Dr. D. J. v. Arts.	5 H eljden, J. F. W. J. v. d., Notaris.	7 R uiter, A. de, Veearts.
2 D oesburg, Fa. Wed. H. v., Biscuitfabr. „de Lindboom”.	3 N aaml. Venn. Stoomtimmerfabr. „Croonstad”, voorh. C. Verweij & Zn.	... T elegraafkantor. (1)

(1) Aan te vragen: „Rijkstelegraaf”

Zie voor de nummers van aansluiting ook onder **UTHOORN**.

MIJNSHEERENLAND. (Hulptelefoonkantor.)

Diensturen: Werkdagen: van 9.— vm. tot 11.— vm., van 12.— m. tot 1.— nm., van 2.— nm. tot 3.— nm., van 6.— nm. tot 8.— nm. Zou- en Feestdagen: Geen dienst.
Eene openbare spreekcel is gevestigd in het Hulptelegraafkantor.
Overbrenging van gespreksaanvragen voor dit kantor kan ook in de tusschentijdsche sluitingsuren op het avond:

Voorbeeldinzending: Wist u dat Mijdrecht in 1915 al met 8 abonnees in de toenmalige Rijkstelefoongids vermeld stond?